

Prof. dr Mile Šikman
Adnan Kadribašić

**ANALIZA USKLAĐENOSTI KRIVIČNIH DJELA
NASILJA NAD ŽENAMA I DRUGIH OBLIKA
RODNO ZASNOVANOG NASILJA U KRIVIČNIM
ZAKONIMA U BOSNI I HERCEGOVINI
SA ISTANBULSKOM KONVENCIJOM**

Izdavač

Atlantska inicijativa, Sarajevo, BiH, 2022.

Autori

Prof. dr Mile Šikman
Adnan Kadribašić

Urednica

Dr.sc. Majda Halilović

Recezeni

Akademik prof. dr Miodrag Simović
Adisa Zahiragić

Grafičko oblikovanje

Gordan Zovko

ISBN 978-9926-465-25-4

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod
ID brojem 51094790

www.bh.cobiss.net

Izradu analize podržala je Švedska ambasada u Bosni i Hercegovini.
Mišljenja, zaključci i preporuke izneseni u analizi predstavljaju isključivo stajališta autora
i ne odražavaju nužno službene stavove Vlade Kraljevine Švedske.

Prof. dr Mile Šikman
Adnan Kadribašić

**Analiza usklađenosti krivičnih djela
nasilja nad ženama i drugih oblika
rodno zasnovanog nasilja u krivičnim
zakonima u Bosni i Hercegovini
sa Istanbulsom konvencijom**

Sarajevo, septembar 2022.

SADRŽAJ

BIOGRAFIJE AUTORA	5
IZVODI IZ RECENZIJA	6
1. UVOD SA METODOLOŠKIM POJAŠNENJIMA.....	9
2. ODREDBE O MATERIJALNOM ZAKONODAVSTVU ISTANBULSKE KONVENCIJE	11
3. KRIVIČNO ZAKONODAVSTVO U BIH	15
3.1. Primjena opštih odredbi krivičnih zakona/ika	16
3.2. Pokušaj krivičnog djela, nepodobni pokušaj i dobrovoljni odustanak	17
3.3. Podstrekivanje na izvršenje krivičnog djela	17
3.4. Pomaganje u izvršenju krivičnog djela	18
4. OCJENA USKLAĐENOSTI	19
4.1. Građanske parnice i pravni lijekovi – čl. 29	19
4.2. Psihičko nasilje – čl. 33	19
4.3. Proganjanje – čl. 34	20
4.4. Fizičko nasilje – čl. 35	21
4.5. Seksualno nasilje, uključujući silovanje – čl. 36	23
4.6. Prinudni brak – čl. 37	25
4.7. Genitalno sakaćenje žena – čl. 38	26
4.8. Prinudni abortus i prinudna sterilizacija – čl. 39	27
4.9. Seksualno uznemiravanje – čl. 40	28
4.10. Neprihvatljiva opravdanja za krivična djela, uključujući i djela počinjena u ime takozvane časti – čl. 42	29
4.11. Otežavajuće okolnosti – čl. 46	30
5. ZAKLJUČAK I PREPORUKE	33
6. LITERATURA	37

BIOGRAFIJE AUTORA

Prof. dr. Mile Šikman profesor je na Fakultetu bezbjednosnih nauka Univerziteta u Banjoj Luci i odgovorni nastavnik na predmetima Kriminologija i Organizovani kriminalitet. Imenovan je od 2009. godine za edukatora pri Centru za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske iz krivičnopravne oblasti, od kada redovno izvodi edukacije iz navedene oblasti. Član je programskog komiteta za bezbjednost Sistema državnih kontakt tačaka za Okvirne programe EU u BiH (NCP FP BiH), a u period 2009. do 2013. godine učestvovao je u radu stručnog tijela Savjeta Evrope "Monyval".

Učestvovao je u realizaciji nekoliko naučnoistraživačkih projekata, uključujući i one koji se realizuje u okviru ERASMUS+ programa i programa Horizont 2020. Pored toga učestvovao je u izradi zakonskih i podzaknskih propisa, kao i strateških progama iz oblasti za koje je matičan. Glavni je i odgovorni urednik časopisa "Bezbjednost-policija-građani", a član je uredništva časopisa "Bezbednost", kao časopisa "Žurnal za bezbjednost i kriminalistiku". Član je mnogih domaćih i inostranih strukovnih udruženja u čijem radu aktivno učestvuje. Do sada je objavio tri udžbenika, tri monografije i preko 160 naučnih i stručnih radova, kako u domaćim, tako i u međunarodnim časopisima, zbornicima radova i drugim publikacijama.

Adnan Kadribašić je diplomirani pravnik i magistar interdisciplinarnih studija, stručnjak je za ljudska prava, ravnopravnost spolova i vladavinu prava. Kao pravni savjetnik Agencije za ravnopravnost spolova BiH i Misije OSCE-a u BiH radio je na izradi ključnih zakona i politika u oblasti ravnopravnosti spolova i zabrane diskriminacije u BiH.

Objavio je veliki broj istraživanja u oblasti ljudskih prava, ravnopravnosti spolova i suzbijanja diskriminacije uključujući i Komentar zakona o zabrani diskriminacije, Priručnik za uključivanje principa ravnopravnosti spolova u zakone i politike, Analiza odgovora pravosuđa na izazove diskriminacije u Bosni i Hercegovini, priručnika za državne službenike, policijske službenike, sudije i tužioce u oblasti prevencije i suzbijanja seksualnog uznemiravanja te Polaznu studiju o barijerama političkom učešću žena u Bosni i Hercegovini.

Redovan je edukator na ove teme za razne aktere u BiH i inostranstvu te je certificirani edukator Agencije za državnu službu BiH. Učestvovao je u izradi međunarodnih standarda u oblasti ravnopravnosti spolova (uključujući i izradu Konvencije Vijeća Evrope o nasilju nad ženama i nasilju u porodici) te je bio član radnih tijela Vijeća Evrope i Ujedinjenih naroda.

IZVODI IZ RECENZIJA

Publikacija se sastoji od pet međusobno povezanih dijelova, uključujući uvod sa metodološkim pojašnjenjima, odredbe o materijalnom zakonodavstvu Istanbulske konvencije, krivično zakonodavstvo u BiH, ocjena usklađenosti i zaključak i preporuke.

Uzimajući u obzir recenzirano djelo smatram da se radi o stručno urađenoj analizi posmatrane problematike. Naime, koncept zaštite žrtava nasilja u porodici koji proizlazi iz Istanbulske konvencije, neophodno je uvesti u domaće zakonodavstvo. Time je još veći značaj ove analize, jer na objektivan i precizan način ukazuje na odredbe iz poglavlja o materijalnom zakonodavstvu i njihovom stepene usklađenosti sa odredbama u krivičnim zakonima u Bosni i Hercegovini.

Posebno ističem zaključke i preporuke u kojima su autori saželi rezultate do kojih su došli analizom, ali i dali konkretne prijedloge za potpuno usklađivanje pravnog okvira u Bosni i Hercegovini kada je u pitanju krivično zakonodavstvo.

Na osnovu podataka i mišljenja o recenziranom djelo konstatujem da navedeno djelo ispunjava sve standarde publikacija ove vrste, kao i da predstavlja značajan doprinos usklađivanju domaćeg zakonodavstva sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti. Predlaženom izdavaču njegovo javno publikovanje i korišćenje ovog dokumenta.

Akademik prof. dr Miodrag Simović

IZVODI IZ RECENZIJ

A Analiza usklađenosti krivičnih djela nasilja nad ženama i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja u krivičnim zakonima u BiH sa Istanbulskom konvencijom pokazuje koliko je značajno učiniti neophodne intervencije u krivičnim zakonima u BiH u oblasti krivičnih djela koji do sada nisu bili propisani a obuhvaćeni su Konvencijom sa naglaskom zaštite žena i članova porodice koji su izloženi nasilju.

Intervencije su neophodne u Krivičnim Zakonima FBiH i BD dok je potrebno unaprijediti neke odredbe u KZ RS koji je u znatnom dijelu Zakona usaglašen sa Konvecijom.

Analiza takođe pokazuje sadržajan, jasan i sažet uporedni pristup domaćih Krivičnih Zakona u odnosu na Konvenciju uz opis pojedinih krivičnopravnih radnji u smislu Konvencije te omogućava čitaocu objašnjenje suštinskih odredbi koje treba prihvatiti u domaćem krivično-pravnom okviru.

Pored toga, Analiza obuhvata i opis otežavajućih okolnosti koje Konvencija predviđa i ukazuje na potrebu novog pristupa u ocjeni otežavajućih i olakšavajućih okolnosti u budućoj sudskoj praksi kod krivičnih djela povezanih sa nasiljem prema ženi i članovima porodice. Na kraju su dati korisni zaključci i preporuke u ovoj oblasti, kako za profesionalce tako i za sve zainteresovane organizacije, udruženja, pojedince. Smatram da je Analiza vrijedna pažnje te da će imati odjeka u javnosti a posebno kod pravosudne zajednice u BiH.

Adisa Zahiragić, sutkinja Kantonalnog suda u Sarajevu i članica Udruženja žena sudija u BiH

1.

UVOD SA METODOLOŠKIM POJAŠNJENJIMA

Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici¹ [Istanbulska konvencija], iz koje su proizašle obaveze za zemlje potpisnice u smislu usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa odredbama koje su sadržane u njenom tekstu, usvojena je 2011. godine. Kako je Bosna i Hercegovina [BiH] ratifikovala Istanbulsku konvenciju,² jasne su i njene obaveze u tom pogledu. Ovim se BiH obavezala na preduzimanje zakonodavnih i drugih mjera radi osiguranja pravnog, institucionalnog i organizacionog okvira za prevenciju nasilja nad ženama, zaštitu žrtava nasilja te kažnjavanje učinilaca nasilja.

Istanbulska konvencija državama potpisnicama nameće veći broj obaveza koje ulaze u domen različitih grana prava.³ Kao do sada najsveobuhvatniji obavezujući međunarodni instrument u oblasti sprečavanja i suzbijanja nasilja nad ženama i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, Istanbulska konvencija prepoznaje nasilje nad ženama kao „kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i obuhvata sva djela rodno zasnovanog nasilja koja dovede do ili mogu dovesti do fizičke, seksualne, psihičke ili ekonomske povrede odnosno patnje za žene, obuhvatajući i prijetnje takvim djelima, prinudu, odnosno samovoljno lišavanje slobode, u javnom ili u privatnom životu“ (čl. 3. tačka a).

Predmetom ove analize obuhvaćene su odredbe koje se odnose na materijalno krivično pravo, a koje su sadržane u Poglavlju V Konvencije.

1 Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (CETS No. 210). Dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=210>, pristupljeno 16. 6. 2022.

2 BiH je 7. 11. 2013. godine ratifikovala Konvenciju na osnovu Odluke o davanju saglasnosti za ratifikaciju Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (ETS 210), objavljena u Službenom glasniku BiH – Međunarodni ugovori, broj 15/13.

3 Ševo, O. (2019). Usklađenost Krivičnog zakonika Republike Srpske sa Poglavljem V Istanbulske konvencije. Dostupno na: <http://hcabl.org/wp-content/uploads/2019/04/Olivera-S%CC%8Cevo-Uskladjenost-KZRS-sa-IK.pdf>, pristupljeno 16. 6. 2022.

U skladu sa navedenim izvršena je analiza odredbi sadržanih u opštem i posebnom dijelu krivičnih zakona u BiH koje se odnose na nasilje nad ženama i druge oblike rodno zasnovanog nasilja. Kako u BiH, na principima paralelne i podijeljene nadležnosti,⁴ egzistiraju četiri krivična zakona, prethodno su definisane odredbe u tim zakonima koje će biti obuhvaćene predmetnom analizom.

Pri određivanju za analizu **opštih odredbi krivičnih zakona u BiH** nije bilo dilema i određene su odredbe kojima je normirano važenje krivičnog zakonodavstva, pokušaj, pomaganje, podstrekanje i odmjeraivanje krivične sankcije.

Pri određivanju za analizu **posebnih odredbi krivičnih zakona u BiH** pojavile su se određene nedoumice za koja krivična djela vršiti analizu usklađenosti sa odredbama Istanbulske konvencije. Opredijelili smo se za analizu krivičnih djela nasilja nad ženama i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja koja su obuhvaćena Istanbulskom konvencijom, dok ostala krivična djela nasilničkog karaktera (ubistvo, teške tjelesne povrede, razbojništva itd.) nisu posebno analizirana jer njihov objekt nije prvenstveno rod osobe, već druga zaštićena vrijednost.

Takođe treba napomenuti da su za pojedina ponašanja koja su usmjerena prema ženama ili rodno zasnovana predviđene i sankcije drugim zakonima u BiH. Tako su Zakonom o ravnopravnosti polova⁵ propisane kaznene odredbe, i to da će se onaj ko na osnovu pola vrši nasilje, uznemiravanje ili seksualno uznemiravanje kojim se ugrozi mir, duševno zdravlje i tjelesni integritet kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina (čl. 29). Isto tako, Zakonom o zabrani diskriminacije⁶ propisane su odgovarajuće prekršajne sankcije za ponašanja koja su definisana kao diskriminacija (Poglavlje VI), uključujući seksualnu diskriminaciju (čl. 4. st. 2). Ipak, kako ove odredbe nisu sadržane u krivičnim zakonima u BiH nisu bile obuhvaćene predmetnom analizom.

Od metoda tumačenja korišćene su: jezičko ili gramatičko tumačenje, sistematsko tumačenje, teleološko ili funkcionalno tumačenje, uporednopravno tumačenje, logičko tumačenje i restriktivno i ekstenzivno pravno tumačenje.

Izvršena analiza na naprijed navedeni način bila je osnova za ocjenu usklađenosti sa odredbama Istanbulske konvencije. Ocjena je urađena u odnosu na odredbe koje su sistematizovane u Poglavlju V – materijalno pravo (od čl. 29. do čl. 48).

Nakon izvršene ocjene usklađenosti dati su zaključci i preporuke koje se odnose na materijalno zakonodavstvo.

U izradi analize autori su izvršili podjelu posla na način da je analizu postojećeg krivičnog zakonodavstva uradio prof. dr Mile Šikman, ocjenu usklađenosti je uradio Adnan Kadribašić, pri čemu su zaključak i preporuke zajednički koncipirali.

4 Paralelna nadležnost postoji u odnosu na materiju Opšteg dijela jer je ovaj dio u potpunosti u nadležnosti kako BiH tako i njenih entiteta i Brčko distrikta, dok je u odnosu na materiju Posebnog dijela nadležnost podijeljena. Radi se o dosta specifičnom modelu uređenja krivičnog materije i njene regulative jer kriterijumi raspodjele nadležnosti nisu jasno i eksplicitno postavljeni, kao što je to bilo u ranijem krivičnom zakonodavstvu. Babić, M. (2016). „Materijalno krivično zakonodavstvo u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini (pitanje nadležnosti i primjena)“. *Crimen* 7(3), 291-310, str. 294.

5 Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst, Službeni glasnik BiH, br. 32/10.

6 Zakon o zabrani diskriminacije, Službeni glasnik BiH, broj 59/09, 66/16.

2.

ODREDBE O MATERIJALNOM ZAKONODAVSTVU ISTANBULSKE KONVENCIJE

Istanbulska konvencija sadrži niz sadržajnih odredbi koje imaju za cilj prevenciju, zaštitu i kompenzaciju žrtvama te predlaže inkriminisanje niza djela odgovarajućim kaznama za učinioce oblika nasilja koji su sadržani u Konvenciji. Zbog toga su u Poglavlju V Konvencije sadržane obaveze da se osiguraju različita pravna sredstva kojima se žrtvama osigurava da traže pravdu i nadoknadu – prvenstveno od učinioca, ali i od državnih organa ako nisu obavili svoju dužnost i prilježno primijenili preventivne i zaštitne mjere. Ovo poglavlje također sadrži niz krivičnih djela kako bi se osiguralo da se mjere za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici provode sistematski, odnosno da se otklone potencijalni nedostaci u zakonodavstvu.

Zbog toga su u članovima 33. i 39. sadržani zahtjevi za države članice Konvencije da osiguraju inkriminaciju određenog namjernog ponašanja. Autori su se saglasili o ovakvoj formulaciji kako bi obavezali članice da inkriminišu takvo ponašanje. Prema obrazloženju krivična djela koja su sadržana u Konvenciji treba gledati kao minimalni konsenzus koji ne isključuje njihovu dopunu, odnosno uvođenje viših standarda u nacionalnom zakonodavstvu.⁷

Prema članu 33. predviđeno je da se inkriminiše djelo psihičkog nasilja. To se odnosi na svako namjerno ponašanje koje značajno narušava psihički integritet drugog lica kroz prinudu odnosno prijetnje. Prema ovom članu to se odnosi na svako namjerno ponašanje koje ozbiljno narušava i šteti psihičkom integritetu nekog lica, što se može činiti raznim sredstvima i metodama. Sama konvencija ne definiše šta se smatra ozbiljnim narušavanjem. Ono što je bitno naglasiti jeste da se ova odredba odnosi na tok ponašanja, a ne na jedinstven događaj, jer je intencija autora da se obuhvati krivična priroda zlostavljačkog obrasca ponašanja tokom vremena – u okviru ili izvan porodice.

Članom 34. uvedena je obaveza inkriminisanja krivičnog djela proganjanja koje se definira kao namjerno ponašanje ponovljenih prijetnji usmjerenih ka drugom licu, koje uzrokuju da se ona/on plaši za svoju sigurnost. Ono obuhvata svako ponovljeno ponašanje prijeteće prirode upere-

⁷ Council of Europe. (2011). Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Str. 44. Dostupno na: <https://rm.coe.int/ic-and-explanatory-report/16808d24c6>, pristupljeno 16. 7. 2022.

no protiv određenog lica koje za posljedicu ima osjećaj straha kod tog lica. Prijeteće ponašanje može se sastojati od ponovljenog praćenja drugog lica, stupanja u neželjenu komunikaciju s drugim licem, odnosno obavještanja drugog lica da je predmet posmatranja. To obuhvata fizičko praćenje žrtve, pojavljivanje na njenom/njegovom radnom mjestu, na mjestu gdje se bavi sportom ili gdje se obrazuje, kao i praćenje lica u virtuelnom svijetu (sobe za četovanje, sajtovi socijalnih mreža itd.). Konačno, stupanje u neželjenu komunikaciju podrazumijeva traganje za bilo kakvim aktivnim kontaktom sa žrtvom kroz bilo koji postojeći način komunikacije, uključujući i moderna sredstva komunikacije i informacione i komunikacione tehnologije. Prema autorima konvencije i ova odredba odnosi se na tok ponašanja koji se sastoji od ponovljenih značajnih incidenata. Ona treba da obuhvati krivičnu prirodu obrasca ponašanja čiji pojedinačni elementi, ako se uzmu sami za sebe, ne predstavljaju zajedno krivično ponašanje. Ona obuhvata ponašanje usmjereno direktno na žrtvu. Međutim, članice ga mogu također proširiti na ponašanje prema svakom licu unutar društvenog okruženja žrtve, uključujući i članove porodice, prijatelje i kolege.

Članom 35. uvedena je obaveza inkriminisanja svakog namjernog djela fizičkog nasilja nad drugim licem nezavisno od konteksta u kojem do njega dolazi. Termin 'fizičko nasilje' odnosi se na tjelesne povrede pretrpljene kao posljedica primjene direktne i nezakonite fizičke sile.

Članom 36. određeno je krivično djelo seksualnog nasilja, uključujući silovanje. Stav 1. obuhvata sve oblike seksualnih radnji nad drugim licem bez njenog/njegovog slobodnog pristanka koji se izvode namjerno. Tačke a) do c) opisuju različite oblike seksualnog nasilja, uključujući silovanja. Tačka a) odnosi se na vaginalnu, analnu odnosno oralnu penetraciju na tijelu drugog lica na koju to lice nije pristalo.

Konvencija je u pogledu radnje izvršenja ovog djela prihvatila pristup prema kojem su države članice Konvencije obavezne osigurati krivično zakonodavstvo koje obuhvata pojam nedostatka slobodno datog pristanka na bilo koju od seksualnih radnji nabrojanih u podstavu a do c. Ostavlja se, međutim, članicama da odluče o formulaciji zakona i faktora za koje smatraju da sprečavaju davanje slobodnog pristanka. Stav 2. precizira da pristanak mora biti voljan i posljedica slobodne volje lica, kako se procjenjuje u kontekstu datih okolnosti. Konačno, i stav 3) utvrđuje obavezu da osiguraju da se krivična djela seksualnog nasilja i silovanja, u skladu s ovom konvencijom, primjenjuju na sve seksualne radnje bez pristanka, nezavisno od odnosa između učinioca i žrtve. Seksualno nasilje i silovanje su čest oblik pokazivanja moći i kontrole u odnosima zloupotrebe i vjerovatno je da će do njih doći tokom i nakon raskida. Od izuzetne je važnosti da se osigura da nema izuzetaka kod inkriminisanja i krivičnog gonjenja takvih djela počinjenih nad sadašnjim odnosno bivšim supružnicima odnosno partnerima u skladu s nacionalnim zakonodavstvom.

Prema članu 37. određeno je krivično djelo prinudnog braka. Radnja izvršenja inkriminisanog djela u stavu 1. jeste prinuda odraslog lica odnosno djeteta da stupi u brak. Termin 'prinuda' odnosi se na fizičku i psihičku silu uz upotrebu prinude odnosno prisile. Krivično djelo je potpuno kada je sklopljen brak na koji bar jedna od strana nije – zbog pomenutih okolnosti – dobrovoljno pristala. Stavom 3. uređeno je pitanje inkriminacije namamljivanja lica u inostranstvo s namjerom prinude tog lica da se uda/oženi protiv svoje volje. Nije neophodno da brak bude sklopljen. Termin 'namamljivanje' odnosi se na svako ponašanje kada počinitelj mami žrtvu da otputuje u drugu zemlju, naprimjer koristeći se izgovorom ili izmišljajući razlog kao što je posjeta bolesnom članu porodice. Namjera mora da obuhvata namamljivanje lica u inozemstvo, kao i cilj da se ovo lice prisili na brak u inozemstvu.

Članom 38. određena je obaveza inkriminisanja genitalnog sakaćenja žena. Ovaj član sadrži krivično djelo genitalnog sakaćenja žena, gdje su žrtve neizostavno žene odnosno djevojčice. On ima za cilj inkriminisanje tradicionalne prakse odsijecanja određenih dijelova ženskih genitalija koju neke zajednice provode nad svojim članicama. U tački a) inkriminirano je obrezivanje, infibulacija, odnosno bilo kakvo drugo sakaćenje cijelih odnosno bilo kojeg dijela malih i velikih usmina, odnosno klitorisa, i kada ga provode ljekari. Termin 'obrezivanje' odnosi se na djelimično odnosno totalno uklanjanje klitorisa i velikih usmina. 'Infibulacija', s druge strane, obuhvata djelimično zašivanje velikih usmina vulve s ciljem sužavanja vaginalnog otvora. Termin 'bilo kakvo drugo sakaćenje' odnosi se na sve ostale fizičke izmjene na ženskim genitalijama. Tačkom b) obuhvaćeno je pomaganje učiniocu da izvrši djela pod a putem prinude odnosno navođenja žene da se podvrgne obrezivanju, infibulaciji, odnosno sakaćenju velikih usmina, malih usmina odnosno klitorisa. Konačno, stav c) inkriminiše pomaganje učiniocu da izvrši djela pod a putem prinude odnosno navođenja djevojčice da se podvrgne obrezivanju, infibulaciji odnosno sakaćenju velikih usmina, malih usmina ili klitorisa. Ovaj dio odredbe ograničen je samo na djevojčice – žrtve, i obuhvata situacije u kojima bilo ko, posebno roditelji, djedovi i babe, odnosno drugi rođaci primoravaju svoju kćerku odnosno rodicu da se podvrgne takvoj proceduri.

Članom 39. utvrđena je obaveza da inkriminisanja namjernih djela koja se odnose na žensku prirodnu sposobnost reprodukcije postaju krivična djela. Tačkom a) određeno je krivično djelo prinudnog abortusa žene odnosno djevojčice. Ovo se odnosi na namjeran prekid trudnoće bez prethodnog informiranog pristanka žrtve. Prekid trudnoće obuhvata svaku od raznih procedura koje za posljedicu imaju izbacivanje proizvoda začeca. Da bi spadao u ovu odredbu, abortus mora biti proveden bez prethodnog i informiranog pristanka žrtve. To obuhvata svaki abortus koji se provodi bez potpuno informirane odluke žrtve. Tačkom b) određeno je krivično djelo sterilizacije žena i djevojčica. Ovo krivično djelo izvršeno je ukoliko je obavljena operacija s ciljem onemogućavanja prirodne reprodukcije žene odnosno djevojčice bez njenog prethodnog i informiranog pristanka. Termin 'sterilizacija' odnosi se na svaku proceduru koja za posljedicu ima gubitak sposobnosti prirodne reprodukcije. Sterilizacija se mora provesti bez prethodnog i informiranog pristanka žrtve. To obuhvata svaku sterilizaciju koja se provodi bez potpuno informirane odluke žrtve u skladu sa standardima koje postavlja Konvencija o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini (ETS br. 164).

Namjera ovog člana je stoga da se naglasi značaj poštovanja reproduktivnih prava žena dozvoljavanjem ženama da slobodno odlučuju o broju djece i osiguravanjem pristupa odgovarajućim informacijama o prirodnoj reprodukciji i planiranju porodice.

Član 40. sadrži obaveze u pogledu određivanja zaštite od seksualnog uznemiravanja. Prema Konvenciji, države članice mogu izabrati da se bave seksualnim uznemiravanjem bilo u okviru krivičnog zakonodavstva bilo kroz administrativne odnosno druge pravne sankcije, sve dok se zakon bavi seksualnim uznemiravanjem.

Samim članom obuhvaćene su različite radnje izvršenja: verbalno, neverbalno i fizičko ponašanje seksualne prirode koje žrtva ne želi. Verbalno ponašanje odnosi se na riječi odnosno zvuke koje učinilac izrazi odnosno iskaže, kao što su šale, pitanja, primjedbe, a može ih iskazati usmenim ili pisanim putem. Neverbalno ponašanje, s druge strane, obuhvata sve izraze odnosno iskaze učinioca koji ne obuhvataju riječi odnosno zvuke, naprimjer izrazi lica, pokreti ruku ili simboli. Fizičko ponašanje odnosi se na svako seksualno ponašanje učinioca i može da obuhvati situacije koje uključuju kontakt s tijelom žrtve. Kao u članu 36, bilo koji od ovih oblika ponašanja

mora biti seksualne prirode kako bi spadao u okvir ove odredbe. Uz to, svako pomenuto ponašanje mora biti neželjeno za žrtvu, odnosno nametnuto od učinioca. Osim toga, pomenuta djela moraju imati za cilj odnosno posljedicu povredu dostojanstva žrtve. Ovo je slučaj ako je u pitanju ponašanje koje stvara zastrašujuću, neprijateljsku, degradirajuću, ponižavajuću, odnosno uvredljivu atmosferu. Namjera je da se utvrdi obrazac ponašanja čiji pojedinačni elementi, sami za sebe, ne moraju nužno biti sankcionirani.

3.

KRIVIČNO ZAKONODAVSTVO U BIH

U Bosni i Hercegovini na snazi su četiri krivična zakona, i to: Krivični zakon Bosne i Hercegovine⁸ [KZBiH], Krivični zakonik Republike Srpske⁹ [KZRS], Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine¹⁰ [KZFBiH], Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine¹¹ [KZDBiH]. Ovom analizom obuhvaćena su krivična djela iz opšteg i posebnog dijela krivičnih zakona, pri čemu su posebno obrađena sljedeća krivična djela prikazana u Tabeli 1.

Tabela 1: Krivična djela koja su predmet analize

KZRS	KZFBiH	KZDBiH
Protivpravni prekid trudnoće (čl. 130)	Protivpravni prekid trudnoće (čl. 171)	Protivpravni prekid trudnoće (čl. 168)
Genitalno sakaćenje žena (čl. 133)		
Prinudna sterilizacija (čl. 134)		
Krivična djela protiv slobode i prava građana		
Proganjanje (čl. 144)	Ugrožavanje sigurnosti (čl. 183)	Ugrožavanje sigurnosti (čl. 180)
Silovanje (čl. 165)	Silovanje (čl. 203)	Silovanje (čl. 200)
Polna ucjena (čl. 166)	Prinuda na spolni odnošaj (čl. 206)	Prinuda na spolni odnos (čl. 203)
Polno uznemiravanje (čl. 170)		
Bludne radnje (čl. 171)	Bludne radnje (čl. 208)	Bludne radnje (čl. 205)
Prinudno zaključenje braka (čl. 183)		
Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici (čl. 190).	Nasilje u porodici (čl. 222)	Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici (čl. 218)

Izvor: obrada autora

8 Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 3/2003, 32/2003 – ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021.

9 Krivični zakonik Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 64/2017, 104/2018 – odluka US, 15/2021 i 89/2021.

10 Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine FBiH, br. 36/2003, 21/2004 – ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017.

11 Krivični zakon Brčko distrikta BiH, Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. 19/2020 – prečišćen tekst.

Prvo je izvršena detaljna analiza i tumačenje krivičnih djela inkriminiranih u KZRS iz razloga što su u ovom zakonskom tekstu u najvećem obimu usaglašene odredbe sa Istanbulskom konvencijom.¹² Nakon toga izvršena je analiza i tumačenje KZFBiH i KZBDBiH, na način da su utvrđene razlike u odnosu na KZRS u pogledu definisanja pojedinih bića krivičnih djela.¹³ S obzirom na to da posebni dio KZBiH ne sadrži odredbe koje se mogu dovesti u vezu sa Istanbulskom konvencijom, tj. nisu inkriminirana pojedinačna krivična djela nasilja nad ženama ili drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, analiza u ovom dijelu KZBiH nije ni vršena.

3.1. Primjena opštih odredbi krivičnih zakona/ika

KZBiH sadrži dvije grupe pravila kojima uređuje pitanje teritorijalnog važenja krivičnog zakonodavstva: jedna se odnose na primjenu našeg krivičnog zakonodavstva u slučajevima kada je krivično djelo izvršeno na teritoriji BiH ili prostorima koji su sa tim izjednačeni (čl. 8) i druga kada je krivično djelo izvršeno izvan tog prostora (čl. 9). Prva pravila imaju ishodište u načelu da su zakoni emanacija državnog suvereniteta i primjenjuju se na teritoriji države koja ih je donijela, a druga u karakteru i značaju zaštićenog dobra koje je napadnuto ili ugroženo učinjenim krivičnim djelom, zatim na statusu samog učinioca i najzad na kriminalnopolitičkim razlozima, odnosno međunarodnoj obavezi ili solidarnosti u suzbijanju teških krivičnih djela. Dakle, navedeni princip da krivično zakonodavstvo važi za svakoga ko na teritoriji BiH učini krivično djelo predstavlja opšte pravilo koje ipak nije apsolutnog karaktera, jer postoje određene kategorije lica u odnosu na koje se krivično zakonodavstvo ne primjenjuje ili se primjenjuje samo pod određenim uslovima.¹⁴

Pitanje načela teritorijalnosti iz čl. 44 Istanbulske konvencije u KZRS regulisano je opštim dijelom u Glavi II zakonika, kojim je utvrđeno važenje krivičnog zakonodavstva, i to: vremensko važenje krivičnog zakonodavstva (čl. 9), prostorno važenje krivičnog zakonodavstva (čl. 10), važenje krivičnog zakonodavstva Republike Srpske za određena krivična djela izvršena van njene teritorije (čl. 11), važenje krivičnog zakonodavstva Republike Srpske za državljanina Republike Srpske koji izvrši krivično djelo van njene teritorije (čl. 12), važenje krivičnog zakonodavstva Republike Srpske za stranca koji izvrši krivično djelo van njene teritorije (čl. 13), posebni uslovi gonjenja (čl. 14), primjena krivičnog zakonodavstva prema licima uzrasta do 21 godine života (čl. 15). Odredbe opšteg dijela ovog zakonika važe za sve krivičnopravne odredbe sadržane u zakonima Republike Srpske.

U opštem dijelu KZFBiH u Glavi III propisane se odredbe koje se tiču primjene krivičnog zakonodavstva u Federaciji BiH. Tako je propisano da se krivično zakonodavstvo u Federaciji BiH primjenjuje prema svakom ko učini krivično djelo na teritoriji Federacije BiH (čl. 12 st. 1), kao i posebne odredbe koje se odnose na primjenu krivičnog zakonodavstva u Federaciji BiH za krivična djela učinjena na području Bosne i Hercegovine (čl. 13). Odredbe opšteg dijela ovog zakona primjenjuju se prema učiniocima svih krivičnih djela propisanih zakonima u Federaciji BiH.

12 Uporedi: Babić, M., Filipović, Lj., Marković, I., Rajić, Z. (2005). *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Vijeće Evrope i Evropska komisija; Stojanović, Z. (2018). *Komentar Krivičnog zakonika*. Beograd: Službeni glasnik.

13 Rezultati analize čine posebnu iskustvenu građu prikupljenu ovim istraživanjem i dostupni su putem autora

14 Babić, et.al. (2005). *op.cit.*, str. 81.

U opštim odredbama Krivičnog zakona Brčko distrikta Bosne i Hercegovine u Glavi III propisane su odredbe kojima je regulisano pitanje primjene krivičnog zakonodavstva u Brčko distriktu BiH, što možemo posmatrati u kontekstu načela teritorijalnosti prema Istanbulskoj konvenciji. Odredbe opšteg dijela ovoga zakona primjenjuju se prema učiniocima svih krivičnih djela propisanih zakonima u Brčko distriktu BiH.

3.2. Pokušaj krivičnog djela, nepodobni pokušaj i dobrovoljni odustanak

U KZRS pokušaj (čl. 22) postoji kada neko sa umišljajem započne izvršenje krivičnog djela, ali ga ne dovrši, ako se za to krivično djelo po zakonu može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, a za pokušaj drugog krivičnog djela samo kad zakon izričito propisuje kažnjavanje i za pokušaj (st. 1). Za pokušaj krivičnog djela učinilac će se kazniti u granicama kazne propisane za krivično djelo, a može se i blaže kazniti (st. 2).

Nepodoban pokušaj (čl. 23) postoji u slučaju kada do nastupanja posljedice nije došlo zbog toga što je sredstvo kojim je pokušano krivično djelo bilo nepodobno ili je nepodoban predmet na kojem je krivično djelo pokušano.¹⁵ Učinilac se može osloboditi od kazne (st. 2).

Dobrovoljni odustanak (čl. 24) postoji ako učinilac koji je pripremao ili pokušao izvršenje krivičnog djela odustane od njegovog izvršenja iako je bio svjestan da je prema postojećim okolnostima djelo mogao dovršiti ili je nakon dovršenja radnje spriječio nastupanje posljedice. Učinilac se može osloboditi od kazne. Navedena odredba neće se primijeniti ako učinilac krivično djelo nije dovršio zbog okolnosti koje onemogućavaju ili znatno otežavaju izvršenje krivičnog djela ili zbog toga što je smatrao da takve okolnosti postoje (st. 2). Kako se dobrovoljni odustanak odnosi i na saučesnike, od kazne se mogu osloboditi i saizvršilac, podstrekač ili pomagač koji je dobrovoljno spriječio izvršenje krivičnog djela (st. 3). Ako su radnjama izvršenja ostvarena obilježja nekog drugog samostalnog krivičnog djela koje nije obuhvaćeno krivičnim djelom od čijeg izvršenja je odustao, učinilac se ne može osloboditi od kazne za to drugo djelo.

Izuzev krivičnog djela Protivpravni prekid trudnoće (čl. 130), u čijem biću je izričito navedeno da je pokušaj kažnjiv (st. 5), za ostala krivična djela koja su predmet analize primjenjuju se odredbe navedene u opštem dijelu KZRS.

Odredbe u KZFBiH koje se odnose na pokušaj (čl. 28), nepodobni pokušaj (čl. 29) i dobrovoljni odustanak (čl. 30) identične su odredbama u KZRS, osim u dijelu visine zapriječene kazne kod krivičnog djela koje je pokušano. U KZFBiH to je donji minimum od tri godine ili teža kazna.

Odredbe u KZBDBiH koje se odnose na pokušaj (čl. 28), nepodobni pokušaj (čl. 29) i dobrovoljni odustanak (čl. 30) identične su s odredbama u KZFBiH, pa ih nećemo posebno obrazlagati s obzirom na to da važe ista pojašnjenja.

3.3. Podstrekivanje na izvršenje krivičnog djela

U KZRS podstrekivanje (čl. 38) je umišljajno navođenje drugog da izvrši krivično djelo, za šta je propisana kazna kao da ga je sam izvršio (st. 1). Ukoliko neko drugog umišljajno podstrekava na izvršenje krivičnog djela kod kojeg je pokušaj kažnjiv, a krivično djelo ne bude ni pokušano, kazniće se kao za pokušaj krivičnog djela. Ako je pokušaj podstrekivanja bio nepodoban, podstrekač se može osloboditi kazne (st. 2).

¹⁵ Ibidem, str. 161.

Izuzev kod krivičnih djela Genitalno sakaćenje žena (čl. 133) i Prinudno zakljućenje braka (čl. 183), u čijem biću je izričito navedeno da je podstrekivanje ('navođenje') kažnjivo (čl. 133. st. 2. i čl. 183. st. 2), za ostala krivična djela koja su predmet analize primjenjuju se odredbe navedene u opštem dijelu KZRS.

Odredbe u KZFBiH koje se odnose na podstrekivanje (čl. 32) razlikuju se u dva zakonska određenja u odnosu na KZRS. Tako je u odnosu na podstrekivanje na krivično djelo kod kojega je pokušaj kažnjiv u KZFBiH određen zakonski minimum kazne zatvora od tri godine ili teža kazna, za koje će učinilac odgovarati kao za pokušaj krivičnog djela bez obzira na to što krivično djelo nije ni pokušano učiniti. Također, u odnosu na KZRS, u KZFBiH precizno su propisane radnje podstrekivanja, i to: upućivanje molbe, ubjeđivanje ili nagovaranje, prikazivanje koristi od počinjenja krivičnog djela, davanje ili obećavanje poklona, zloupotreba odnosa podređenosti ili ovisnosti, dovođenje ili održavanje osobe u stanju stvarne ili pravne zablude (čl. 32. st. 3).

Odredbe u KZBDBiH koje se odnose na podstrekivanje (čl. 32) identične su s istoimenim odredbama sadržanim u KZFBiH, pa važe ista pojašnjenja i razlike u odnosu na zakonsko određenje navedenih odredbi u KZRS.

3.4. Pomaganje u izvršenju krivičnog djela

U KZRS pomaganje (čl. 39) se sastoji u umišljajno drugome pomaganju u izvršenju krivičnog djela, za šta je propisana kazna kao da ga je sam učinio, ili blaža kazna (st. 1). Kao pomaganje u izvršenju krivičnog djela smatra se naročito: davanje savjeta ili uputstava kako da se izvrši krivično djelo, stavljanje učiniocu na raspolaganje sredstava za izvršenje krivičnog djela, stvaranje uslova ili otklanjanje prepreka za izvršenje krivičnog djela, kao i unaprijed obećano prikrivanje krivičnog djela, učinioca, sredstava kojima je krivično djelo izvršeno, tragova krivičnog djela ili predmeta pribavljenih krivičnim djelom (st. 2).

Izuzev krivičnog djela Protivpravni prekid trudnoće (čl. 130), u čijem biću je izričito navedeno pomaganje radnja izvršenja (st. 1), za ostala krivična djela koja su predmetom analize primjenjuju se odredbe navedene u opštem dijelu KZRS.

Odredbe u KZFBiH koje se odnose na pomaganje (čl. 33) identične su s odredbama u KZRS, pa ih nećemo posebno obrazlagati.

4.

OCJENA USKLAĐENOSTI

4.1. Građanske parnice i pravni lijekovi – čl. 29.

Pitanje građanskih pravnih lijekova protiv učinioaca, kao i mjere protiv državnih organa koji nisu preduzeli aktivnosti iz svoje nadležnosti regulisani su drugim zakonima. Tako su u zakonima kojima se reguliše zaštita od nasilja u porodici u BiH propisane kaznene odredbe,¹⁶ dok su Zakonom o policiji i unutrašnjim poslovima Republike Srpske¹⁷ propisane i posebne dužnosti policijskih službenika u odnosu na nasilje u porodici (čl. 55).

U tom smislu može se konstatovati da je po ovom pitanju zakonodavstvo usklađeno.

4.2. Psihičko nasilje – čl. 33.

Pitanje psihičkog nasilja u kontekstu ovog člana je primarno uređeno krivičnim djelima koja se odnose na nasilje u porodici. Iako i neki drugi članovi navode psihičke povrede, oni ne sadrže inkriminaciju na način uređen članom 33. Krivična djela nasilja u porodici (i porodičnoj zajednici u slučaju KZRS) inkriminišu psihološko nasilje (sa izuzetkom djela ugrožavanje sigurnosti koje će biti analizirano ispod). Definicije porodice / porodične zajednice različite su u različitim krivičnim zakonima, a najšira je ona koja je ponuđena u KZRS.

Ovakav pristup ima svoje probleme u dosljednoj usklađenosti sa članom 33. s obzirom na to da se član, kao i čitava Konvencija, definiše kao objekat zaštite od svih oblika nasilja nad ženama, a ne samo onih koji se dešavaju u okviru porodice / porodične zajednice.

¹⁶ To su sljedeći zakoni: Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske (čl. 42, 42a i 43), Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u Federaciji BiH (čl. 44. i 45) i Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Brčko distrikta BiH (čl. 32). Vidi: Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 102/2012, 108/2013, 82/2015 i 84/2019; Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, Službene novine Federacije BiH, br. 20/2013, 75/2021; Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Brčko distrikta BiH, Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. 7/2018.

¹⁷ Zakon o policiji i unutrašnjim poslovima, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 57/2016, 110/2016, 58/2019, 82/2019 i 18/2022 – odluka US.

Kada je riječ o članu 190. u KZRS, on se odnosi na slučajeve psihičkog nasilja u porodici, a u skladu sa širokom definicijom porodice obuhvata i slučajeve psihičkog nasilja počinjenog od trenutnog ili bivšeg partnera koji ne živi u istom domaćinstvu, uključujući i lica koja su međusobno bila ili su još u emotivnoj ili intimnoj vezi, nezavisno od toga da li učinilac dijeli ili je dijelio domaćinstvo sa žrtvom. Iz toga se može zaključiti da se ovo djelo primjenjuje i na članove domaćinstva, ali i na lica koja su imala emotivnu i/ili intimnu vezu. U ovom trenutku ovo je najšire postavljena definicija porodice u krivičnom zakonodavstvu, ali i dalje ne obuhvata sve oblike psihičkog nasilja nad ženama u skladu sa članom 33. Konvencije.

Član 222. KZFBiH i član 218. KZBDBiH sadrže definiciju porodice koja ne obuhvata slučajeve psihičkog nasilja nad trenutnim ili bivšim partnerom koji ne živi u istom domaćinstvu. Isto tako se ova djela ne primjenjuju na sve oblike psihičkog nasilja nad ženama u skladu sa članom 33. Konvencije.

Krivični zakoni također sadrže krivična djela koja se odnose na ugrožavanje sigurnosti koje bi se ekstenzivnim tumačenjem moglo smatrati da sadrže elemente psihičkog nasilja. Međutim, ovo djelo, koje je opšte prirode, ne sadrži sve elemente koji su sadržani u članu 33, posebno iz razloga što ne obuhvata inkriminaciju obrasca zlostavljanja koje se ponavlja i dugo traje putem radnji koje same po sebi ne moraju dosegnuti prag inkriminacije.

Tabela 2: Ocjena usklađenosti odredbi u vezi sa psihičkim nasiljem

Zakon	Stepen usklađenosti	Preporuke
KZRS		Dosljedno odrediti da sva krivična djela koja su predviđena Konvencijom sadrže psihičko nasilje kao oblik izvršenja
KFBiH		Isti komentar
KZBDBiH		Isti komentar

Izvor: Obrada autora

4.3. Proganjanje – čl. 34.

Samo KZRS ima posebno krivično djelo proganjanja. U KZRS proganjanje je novo krivično djelo koje je uvedeno u krivično zakonodavstvo, a čiji je pravni osnov bila Istanbulska konvencija, s namjerom da se zaštite sloboda i prava građana. U krivičnopravnoj literaturi se, uopšteno govoreći, pod pojmom 'proganjanje' podrazumijeva ponašanje za koje je karakteristična upornost i ponavljanje, a podobno je da kod lica prema kojem je upravljeno izazove psihičku nesigurnost i strah.¹⁸

Proganjanje (čl. 144) sastoji se u upornom i kroz duže vrijeme praćenju ili uhođenju drugog lica ili s njim direktno ili preko trećeg lica nastojanju da se uspostavi ili uspostavlja neželjeni kontakt ili na drugi način kod tog lica izaziva promjene životnih navika, tjeskobu ili strah za vlastitu sigurnost ili sigurnosti njemu bliskih lica (st. 1). Teži oblik će postojati ukoliko je krivično djelo izvršeno u odnosu na sadašnjeg ili bivšeg bračnog ili vanbračnog partnera, lica sa kojim je izvršilac bio u intimnoj vezi, ili prema djetetu (st. 2). Za osnovi oblik propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine., dok je za teži oblik kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine.

¹⁸ Vidi: Stojanović, Z. (2017). *Proganjanje – novo krivično delo u Krivičnom zakoniku Srbije*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 1-10.

U KZFBiH nije propisano posebno djelo proganjanja. Član 183. KZFBiH kao i član 180. KZBDBiH kao način izvršenja djela ugrožavanja sigurnosti navodi i „ugrožavanje sigurnosti bračnog partnera, partnera, roditelja ili djeteta“ između ostalog i „prikradanjem, učestalim praćenjem ili uznemiravanjem na drugi način“. Međutim, elementi koji su opisani u članu 34. koji uključuju „namjerno ponašanje ponavljanjem prijetnji upućenih drugom licu, koje uzrokuje da se ona/on plaši za svoju sigurnost“ nisu opisani članom 183. i upitno je da li bi ova odredba bila primjenjiva na situacije koje su zabranjene članom 34. Konvencije.

Ugrožavanje sigurnosti (čl. 183) u stavu 3. ovog člana propisuje da će se kazniti onaj ko prikradanjem, učestalim praćenjem ili uznemiravanjem na drugi način ugrožava sigurnost bračnog partnera, osobe s kojom živi u izvanbračnoj zajednici, roditelja svog djeteta ili druge osobe s kojom održava ili je održavao bliske veze. To znači da je proganjanje inkriminisano kao poseban oblik krivičnog djela ugrožavanja sigurnosti. Za ovaj oblik krivičnog djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. Inkriminisanje posebnog oblika krivičnog djela Ugrožavanje sigurnosti je razlog nepostojanja posebnog krivičnog djela proganjanja u KZFBiH.

Tabela 3: Ocjena usklađenosti odredbi u vezi sa proganjanjem

Zakon	Stepen usklađenosti	Preporuke
KZRS		-
KFBiH		Zabraniti proganjanje na način utvrđen članom 34. Konvencije
KZBDBiH		Isti komentar

Izvor: Obrada autora

4.4. Fizičko nasilje – čl. 35.

Fizičko nasilje je uređeno kao oblik izvršenja skoro svih postojećih krivičnih djela u krivičnom zakonodavstvu. To je slučaj i sa drugim krivičnim djelima koja sadrže fizičko nasilje kao dio radnje izvršenja, kao što su ubistvo, teško ubistvo, ubistvo iz nehata, lakše tjelesne ozljede, teške tjelesne ozljede i nasilje u porodici. Pored toga, kao kvalifikovani oblik djela predviđeno je i nasilje koje je počinjeno od trenutnog/bivšeg partnera ili člana porodice sa većim zaprijećenim kaznama, što je usklađeno sa pristupom Konvenciji.

Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici je krivično djelo koje se odnosi na svaki čin fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja koje se desi u porodici ili porodičnoj zajednici, ili između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, bez obzira na to da li počinitelj dijeli ili je dijelio isto prebivalište kao i žrtva.¹⁹

Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici (čl. 190) čini onaj ko primjenom nasilja, prijetnjom da će napasti na život ili tijelo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice (st. 1). Teži oblik će postojati ako je prilikom izvršenja krivičnog djela korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo pogodno da tijelo teško povrijedi ili zdravlje naruši (st. 2), dok će još teži oblik postojati ako je nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušavanje zdravlja, ili su djela učinjena prema djetetu ili u prisustvu djeteta (st. 3). Najteži oblik će postojati ako je nastupila smrt člana porodice ili po-

¹⁹ Prema Istanbulskoj konvenciji (čl. 3. tačka b).

rodične zajednice (4). Uveden je i poseban oblik krivičnog djela koji se sastoji u kršenju zaštitne mjere ili hitne mjere zaštite od nasilja u porodici koje mu je sud odredio na osnovu zakona (st. 5). Za osnovni oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora do tri godine, za prvi teži oblik kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, za drugi teži oblik kazna zatvora od dvije do deset godina, za najteži oblik kazna zatvora od tri do petnaest godina i za poseban oblik kazna zatvora do tri godine.

U dispoziciji bića krivičnog djela definisano je da se članom porodice ili porodične zajednice, u smislu ovog krivičnog djela, smatraju supružnici ili bivši supružnici i njihova djeca i djeca svakog od njih, vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri, njihova djeca ili djeca svakog od njih, srodnici po tazbini zaključno do drugog stepena bez obzira na činjenicu da je bračna zajednica prestala, roditelji sadašnjih i bivših bračnih i vanbračnih partnera, srodnici iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj zaključno sa četvrtim stepenom, kao i srodnici iz nepotpunog usvojenja, lica koja vezuje odnos starateljstva, lica koja žive ili su živjela u istom porodičnom domaćinstvu bez obzira na srodstvo, lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete začeto iako nikada nisu živjela u istom porodičnom domaćinstvu, te lica koja su međusobno bila ili su još u emotivnoj ili intimnoj vezi, nezavisno od toga da li učinilac dijeli ili je dijelio domaćinstvo sa žrtvom (st. 6).

U KZFBiH Nasilje u porodici (čl. 222) razlikuje se u nazivu s obzirom na to da je u KZRS dodato i „ili porodičnoj zajednici“. Pored toga, pravi se razlika u odnosu na člana porodice i člana porodice sa kojim se živi u zajedničkom domaćinstvu kao drugim oblikom ovog krivičnog djela. Također, ovo krivično djelo propisuje kao najteži oblik nastupanje smrti člana kojeg se prethodno zlostavljalo, što nije propisano u KZRS. Isto tako, u KZRS propisan je jedan poseban oblik koji se odnosi na nepoštivanje zaštitnih mjera ili hitnih mjera zaštite, dok taj oblik nije naveden u opisu bića ovog krivičnog djela. Razlike također postoje u pogledu zapriječene kazne koja je za ovo krivično navedena kako slijedi: za osnovni oblik novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, za drugi oblik novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, za prvi teži oblik kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, za drugi teži oblik kazna zatvora od jedne do pet godina, za treći teži oblik kazna zatvora od dvije do petnaest godina, i za najteži oblik kazna zatvora najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora. Na koncu, u dispoziciji krivičnog djela Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici propisanog u KZRS data je definicija člana porodice ili porodične zajednice, što nije slučaj u biću krivičnog djela Nasilja u porodici propisanog u KZFBiH. Ipak, takva definicija je data u čl. 2. st. 23, kojom su definisani „Članovi porodice, u smislu ovog zakona, jesu: bračni i izvanbračni drug, bivši bračni i izvanbračni drug, krvni rođak u ravnoj liniji, usvojitelj i posvojenik, rođak u pobočnoj liniji do trećeg stepena zaključno i srodnik po tazbini do drugog stepena zaključno“, pri čemu definicija data u KZRS uključuje prošireni krug lica koja se smatraju članovima porodice ili porodične zajednice, što je prethodno i objašnjeno u tekstu.

Tabela 4: Ocjena usklađenosti odredbi u vezi sa fizičkim nasiljem

Zakon	Stepen usklađenosti	Preporuke
KZRS	■	-
KFBiH	■	-
KZDBiH	■	-

Izvor: Obrada autora

4.5. Seksualno nasilje, uključujući silovanje – čl. 36

Postojeće odredbe u krivičnim zakonima uređuju pitanje seksualnog nasilja u krivičnim djelima koja se odnose na silovanje, polnu ucjenu i bludne radnje.

Kada je riječ o KZRS, silovanje (čl. 165) čini onaj ko drugog prinudi na obljudu ili s njom izjednačenu polnu radnju upotrebom sile ili prijetnje da će neposredno napasti na život ili tijelo tog ili njemu bliskog lica (st. 1). Teži oblik ovog krivičnog djela će postojati ako je izvršeno prema djetetu starijem od petnaest godina, ili na naročito svirep ili naročito ponižavajući način, ili od više lica, ili iz mržnje, ili je usljed djela nastupila teška tjelesna povreda, teško narušenje zdravlja ili trudnoća silovanog ženskog lica (st. 2), dok će najteži oblik postojati ako je nastupila smrt lica prema kojem je djelo izvršeno (st. 3). Za osnovni oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od tri do deset godina, za teži oblik kazna zatvora od pet do petnaest godina i za najteži oblik kazna zatvora najmanje deset godina.

U KZFBiH, (čl. 203) te KZBDBiH (čl. 200) silovanje se razlikuje od istoimenog krivičnog djela u KZRS u pogledu odredbi koje se odnose na maloljetna lica kao pasivne subjekte. To je iz razloga što KZRS ima posebnu glavu zakona kojom se štiti polni integritet djece. Razlike se ogledaju i u pogledu propisane kazne, i to donjeg minimuma koji je strožiji u KZRS, dok su gornji maksimumi identični. Tako je za osnovni oblik ovog krivičnog djela donji minimum najmanje jedna godina zatvora, za teži oblik najmanje tri godine zatvora, a za najteži oblik najmanje tri godine zatvora, odnosno najmanje pet godina ako su krivičnim djelom iz stava 2. prouzrokovane posljedice iz stava 3.

Svi krivični zakoni uređuju kao bitan element radnje izvršenja nasilje, prisilu ili prijetnju od počinioca. Ovakav pristup je u suprotnosti sa odredbama Konvencije, koja govori o dobrovoljnom pristanku kao *dobrovoljan ishod slobodne volje lica prema procjeni u kontekstu datih okolnosti*. Ova dva pristupa su u međusobnoj suprotnosti kako u smislu sadržaja tako i u smislu dokazivanja. GREVIO je u izvještaju za Španiju ranije naglasio da „ovakav pristup ne odražava okolnosti žene koja je izložena seksualnom nasilju i njihove mehanizme odbrane od takvog nasilja, uključujući reakcije poput bijega, borbe, zaleđivanja, poraza i sprijateljavanja. Na primjer, neurobiološko istraživanje seksualne traume pokazuje da je ‘zaleđivanje’ uobičajena reakcija žrtava povezana sa naknadnim posttraumatskim stresnim poremećajem (PTSP) i teškom depresijom.²⁰ Ono što je potrebno jeste kažnjavanje i učinkovito procesuiranje bilo koje seksualne radnje bez pristanka, uključujući i nedostatak fizičkog otpora, jer pasivnost se ne može smatrati znakom dobrovoljnog učešća“. Prakse krivičnog zakonodavstva koje je bazirano na standardu dobrovoljnog pristanka postoje u Evropi, a najbliži primjer je onaj iz Krivičnog zakona Crne Gore koji kombinuje model sile/prijetnje sa standardom iz Konvencije, dodajući osnovni oblik silovanja.

Način izvršenja djela je postavljen okvirno, te se ne navode sve radnje izvršenja na način kako je to uređeno članom 36. Nijedan krivični zakon ne uređuje navođenja drugog lica na pokušaj seksualnih radnji s trećim licem bez njenog/njegovog pristanka. Zbog toga se u tom dijelu ne mogu smatrati usklađenim.

Pored krivičnog djela silovanja, niz je drugih djela koja sadrže seksualno nasilje kao način izvršenja. To uključuje polni odnos sa nemoćnom osobom, seksualno zlostavljanje djeteta, seksualno ucjenjivanje / prisilni seksualni odnos (...). U svim tim djelima se ne uređuje pitanje dobrovoljnog pristanka, ali se i dalje koriste standardi sile, nasilja ili prijetnje.

²⁰ Vidjeti: Moller A., Sondergaard H. P. i Helstrom, L. (2017). “Tonic immobility during sexual assault – a common reaction predicting post-traumatic stress disorder and severe depression”, *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica*, str. 932-938.

U KZRS krivično djelo Polna ucjena (čl. 166) sastoji se u prinudi drugog lica na obljubu ili s njom izjednačenu polnu radnju prijetnjom da će se za to lice ili njemu blisko lice otkriti nešto što bi škodilo njegovoj časti ili ugledu ili prijetnjom nekim drugim teškim zlom. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina. Ovo je novo krivično djelo koje se od silovanja razlikuje u tom smislu što učinilac ovog krivičnog djela ne koristi silu ili kvalifikovanu prijetnju, već prijetnju da će se „za to lice ili njemu blisko lice otkriti nešto što bi škodilo njegovoj časti ili ugledu ili prijetnju nekim drugim teškim zlom”. Dakle, ova prijetnja je, uslovno rečeno, „lakša” i za ovo krivično djelo je predviđena blaža kazna nego za krivično djelo silovanja.²¹ Upravo je navedeno bila i intencija Istanbulske konvencije, pri čemu će predmetna analiza dati odgovore na pitanja koliko je navedenog i ostvareno.

U KZRS bludne radnje (čl. 171) polaze od toga da se u sferi seksualnih odnosa može biti ugrožen ne samo obljubom ili radnjama koje su sa njom izjednačene već i nizom drugih, naizgled međusobno različitih radnji.²² Ove radnje inkriminisane su na taj način što su dovedene u vezu sa krivičnim djelima silovanja, polne ucjene, obljube nad nemoćnim licem i obljube zloupotrebom položaja, što znači da su kažnjive samo ako su ostvareni svi elementi nekog od tih krivičnih djela. Propisana je kazna zatvora do tri godine. U KZFBiH bludne radnje (čl. 208) u opisu bića krivičnog djela slične su istoimenom krivičnom djelu u KZRS. Razlike su nomotehničke prirode s obzirom na to da se u biću ovog krivičnog djela navode i nazivi konkretnih krivičnih djela. Također, razlika je u stavu 2, kojim su inkriminisane bludne radnje prema maloljetnim licima. U pogledu kazne za osnovni oblik, razlika je u tome što je kod ovog krivičnog djela propisan donji minimum kazne zatvora od tri mjeseca.

U KZFBiH Prinuda na spolni odnošaj (čl. 206) ekvivalentna je krivičnom djelu Polna ucjena iz KZRS, pri čemu se radnja ovog krivičnog djela ogleda u ozbiljnoj prijetnji nekim teškim zlom. Pored toga, za ovo krivično djelo propisana je blaža kazna nego za ekvivalentno krivično djelo u KZRS i ona je izražena kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. U KZBDBiH Krivično djelo prinuda na spolni odnos (čl. 203) u opisu bića krivičnog djela je istovjetno krivičnom djelu Polna ucjena iz KZRS. Razlika se ogleda u visini zapriječene kazne, koja je kod ovog krivičnog djela kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Kada se posmatraju zapriječene kazne za ova krivična djela, one su u odnosu na djelo silovanja različite. Ovo postaje problem upravo zbog korištenja modela sile ili prijetnje, odnosno odnosa nadređenosti i podređenosti. Kada se npr. uzme krivično djelo Spolni odnos zloupotrebom položaja, jasno je da se radi o spolnom odnosu u koji se žrtva upušta bez svog dobrovoljnog pristanka (dakle po standardu Konvencije, djelu iz člana 36), ali je zapriječena kazna npr. u KZFBiH za to djelo u osnovnom obliku od tri mjeseca do tri godine, što je višestruko manje od one za osnovni oblik silovanja (kazna zatvora od jedne do deset godina). Slično je i za polni odnos sa nemoćnom osobom zapriječena kazna manja nego za silovanje bar u dijelu minimalne zapriječene kazne, dok su u KZRS i KZBDBiH maksimumi identični za oba djela.

21 Ševo, O. (2019). *op.cit.*, str. 4.

22 Stojanović, Z. (2020). *Krivično pravo – opšti deo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 596.

Tabela 5: Ocjena usklađenosti odredbi u vezi sa seksualnim nasiljem, uključujući silovanje

Zakon	Stepen usklađenosti	Preporuke
KZRS		Inkriminalizirati silovanje u skladu sa odredbom člana 36, koji uključuje sve radnje izvršenja i koji je baziran na standardu „nedostatka dobrovoljnog pristanka kao ishod slobodne volje“ za sve oblike seksualnog nasilja Harmonizirati pristup određivanju sankcija za sve oblike seksualnog nasilja.
KZFBiH		Isti komentar
KZBDBiH		Isti komentar

Izvor: Obrada autora

4.6. Prinudni brak – čl. 37.

KZRS je u članu 183. zabranio prisilni brak koji obuhvata sve elemente iz člana 37. Konvencije. Prinudno zaključenje braka (čl. 183) sastoji se u upotrebi sile ili prijetnjom da se prinudi drugo lice da zaključi brak (st. 1). Lakši oblik će postojati ako drugo lice odvede u inostranstvo ili ga u istom cilju navede da ode u inostranstvo (st. 2). Za osnovni oblik propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, dok je za lakši oblik propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine.

KZFBiH i KZBDBiH ne sadrže slične odredbe. Odranije je inkriminalizirano ponašanje ovlaštene osobe pred kojom se brak sklapa ili matičara koji obavljajući svoju službenu dužnost omogućiti sklapanje braka koji je po zakonu zabranjen, ništavan, ili se smatra nepostojećim, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine, kao i izvanbračna zajednica s mlađim maloljetnikom, te kažnjavanje roditelja ili staratelja koji je omogućio takav suživot. Iako se ova djela mogu smatrati djelomično usklađenim sa članom 37, ona to nisu u potpunosti. Prema porodičnim zakonima FBiH i BDBiH uslov za postojanje braka je slobodni pristanak, te se može zaključiti da je uslov slobodnog pristanka jedan od segmenata postojećeg pravnog okvira. Ipak, namjerno prisiljavanje osobe da stupi u brak, namjerno namamljivanje osobe na teritoriju članice odnosno države koja nije njena/njegova država prebivališta s ciljem prinude te osobe da stupi u brak i dalje nije u potpunosti inkriminalizirano.

Tabela 6: Ocjena usklađenosti odredbi u vezi sa prinudnim brakom

Zakon	Stepen usklađenosti	Preporuke
KZRS		-
KZFBiH		Potrebno je inkriminalizirati namjerno prisiljavanje odraslog lica odnosno djeteta da stupi u brak i namjerno namamljivanje odraslog lica odnosno djeteta na teritoriju članice odnosno države koja nije njena/njegova država prebivališta s ciljem prinude tog odraslog odnosno djeteta da stupi u brak
KZBDBiH		Isti komentar

Izvor: Obrada autora

4.7. Genitalno sakaćenje žena – čl. 38.

KZRS je trenutno jedini krivični zakon koji uređuje ovo pitanje, dok KZFBiH i KZBDBiH ne regulišu ovo pitanje.

Radi se o novom krivičnom djelu koje je s obzirom na zaštitni objekat sistematizovano u Grupi krivičnih djela protiv života i tijela. Iako u našoj sudskoj praksi još nisu evidentirani slučajevi ovog krivičnog djela, treba napomenuti da je u Zajedničkoj izjavi Evropske komisije iz 2019. godine navedeno da je bolnoj i traumatičnoj praksi genitalnog sakaćenja podvrgnuto više od 200 miliona žena i djevojčica širom svijeta, od kojih njih 500 hiljada u Evropi. Postoji opasnost da će do 2030. godine to morati proživjeti još 68 miliona djevojčica u 25 zemalja.²³

Genitalno sakaćenje žena (čl. 133) čini onaj ko ženskom licu potpuno ili djelimično ukloni ili trajno promijeni spoljne dijelove polnog organa (st. 1). Poseban oblik sastoji se u navođenju ženskog lica da se podvrgne radnjama genitalnog sakaćenja žena (st. 2). Teži oblik postoji ukoliko je djelo učinjeno iz mržnje, prema djetetu, ili je prouzrokovano trajno oštećenje zdravlja ženskog lica (st. 3), dok će najteži oblik postojati ukoliko je nastupila smrt ženskog lica (st. 4). Za osnovni oblik krivičnog djela propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, za poseban oblik kazna zatvora do tri godine, za teži oblik kazna zatvora od jedne do osam godina i za najteži oblik kazna zatvora od dvije do dvanaest godina. Također je izričito propisano da ako je krivično djelo izvršeno pod naročito olakšavajućim okolnostima učinilac će se kazniti kaznom zatvora do jedne godine (st. 5).

Inkriminisano je „potpuno ili djelimično ukloniti ili trajno promijeniti spoljne dijelove polnog organa”, kao i navođenje na takve radnje. Propisane su otežavajuće okolnosti, kao kada je djelo učinjeno iz mržnje, prema djetetu, ili je prouzrokovalo smrt ili trajno oštećenje zdravlja žrtve. Postavlja se pitanje da li postojeći član 133. KZRS u potpunosti obuhvata sve oblike i pitanje prisile/ navođenje žene ili djeteta na genitalno sakaćenje, te da li bi se postojeći član mogao primjenjivati na osobe koje podstiču, prisiljavaju ili navode djevojčicu i ženu da se podvrgne genitalnom sakaćenju a da ne učestvuju aktivno u provedbi te procedure. To posebno u pogledu člana 41. Konvencije koji se odnosi kako na pomaganje tako i na podstrekivanje koje uključuje ponašanje koje je ispod praga za pomaganje i bez obzira na to da li je došlo do izvršenja ovog djela.

Tabela 7: Ocjena usklađenosti odredbi u vezi sa genitalnim sakaćenjem žena

Zakon	Stepen usklađenosti	Preporuke
KZRS		Precizirati u radnji izvršenja člana 133. i „podsticanje, prisiljavanje ili navođenje djevojčice i žene da se podvrgne genitalnom sakaćenju“
KZFBiH		Inkriminisati djelo koje obuhvata sve vidove genitalnog sakaćenja iz člana 38. Istanbulske konvencije, uključujući prisilu ili navođenje odrasle žene ili djevojčice na radnje genitalnog sakaćenja te podsticanje djevojčica da se podvrgnu genitalnom sakaćenju
KZBDBiH		Isti komentar kao KZFBiH

Izvor: Obrada autora

²³ Evropska komisija (2019). Zajednička izjava povodom Međunarodnog dana borbe protiv genitalnog sakaćenja žena. Bruxelles: Evropska komisija. Dostupno na: europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-19-810_hr.pdf, pristupljeno 12. 6. 2019.

4.8. Prinudni abortus i prinudna sterilizacija – čl. 39.

U svim krivičnim zakonima je odranije propisano krivično djelo Protupravni prekid trudnoće, koji u smislu člana 39. obuhvata započinjanje ili prekid trudnoće bez pristanka žene. To krivično djelo u svim zakonima stoga obuhvata radnju izvršenja iz člana 39.a. Kada je riječ o prisilnoj sterilizaciji, ona je uređena KZRS, ali ne i u KZFBiH i KZBDBiH.

Prinudna sterilizacija, iako ne i kod nas, ima dugu tradiciju u mnogim zemljama širom svijeta. Ova praksa predstavlja povredu osnovnih ljudskih prava, prije svega žena, ali i etničkih i rasnih manjina, psihičkih bolesnika, kao i osoba oboljelih od HIV-a. Upravo zbog toga ovo ponašanje inkriminirano je Istanbulsom konvencijom, što je bila i pravna osnova za uvođenje ovog krivičnog djela u domaće zakonodavstvo.

U KZRS prinudna sterilizacija (čl. 134) sastoji se u vršenju operacije na drugom licu bez njegovog pristanka u svrhu onemogućavanja prirodne reprodukcije (st. 1), dok teži oblik postoji ukoliko je izvršena prema djetetu (st. 2). Za osnovni oblik propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina, dok je za teži oblik kazna zatvora od dvije do deset godina.

Prema tome, član 134. eksplicitno navodi da je radnja izvršenja „operacija u svrhu onemogućavanja prirodne reprodukcije, bez pristanka tog lica“. Na taj način je u KZRS smisao člana 39.b djelimično unesen. Ono što u samoj formulaciji nedostaje jeste jasnija referenca na „informirani pristanak“, što bi uključivalo osiguravanje svih potrebnih informacije o proceduri na osnovu kojih žena može da donese informiranu odluku. To se posebno odnosi na žene sa oduzetom poslovnom sposobnosti za koje je davanje odluka o ovoj proceduri povjereno njihovom staratelju. Zbog toga postoji realan rizik da saglasnost staratelja nužno ne podrazumijeva želju žene, odnosno njenu potpunu informiranost o samoj proceduri.

U KZRS krivično djelo Protivpravni prekid trudnoće (čl. 130) čini onaj ko suprotno propisima o prekidu trudnoće trudnoj ženi sa njenim pristankom izvrši prekid trudnoće, počne da vrši prekid trudnoće ili joj pomogne da prekine trudnoću (st. 1). Teži oblik postoji ako se neko bavi vršenjem protivpravnog prekida trudnoće (st. 2), a još teži oblik ako neko trudnoj ženi bez njenog pristanka, a ako je mlađa od šesnaest godina i bez pismene saglasnosti njenog roditelja, usvojioca ili staraoca, izvrši ili započne da vrši prekid trudnoće (st. 3). Najteži oblik će postojati ako je nastupila smrt, teška tjelesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ženskog lica nad kojim je vršen prekid trudnoće (st. 4).

Za osnovni oblik propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, za prvi teži oblik kazna zatvora od dvije do pet godina, za drugi teži oblik kazna zatvora od tri do osam godina, dok je za najteži oblik propisana kazna zatvora od tri do dvanaest godina. Izričito je propisano da je pokušaj djela kažnjiv (st. 5).

U KZFBiH protivpravni prekid trudnoće (čl. 171), za razliku od istoimenog bića krivičnog djela propisanog u KZRS, inkriminiše i protivpravni prekid trudnoće bez pristanka trudne žene, kao drugi oblik krivičnog djela. Tako su, u odnosu na osnovni i drugi oblik, propisana i dva kvalifikovana oblika ako je trudna žena teško tjelesno ozlijeđena ili joj je zdravlje teško narušeno ili je prouzrokovana smrt trudne žene. Pored toga, razlika se ogleda i u visini propisane kazne, pa je tako za osnovni oblik propisana kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, za drugi oblik od jedne do osam godina zatvora, za prvi teži oblik kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina i za najteži oblik ovog krivičnog djela kazna zatvora najmanje jednu godinu.

Tabela 8: Ocjena usklađenosti odredbi u vezi sa prinudnim abortusom i sterilizacijom

Zakon	Stepen usklađenosti	Preporuke
KZRS		-
		Urediti pitanje prethodnog i informiranog pristanka
KZFBiH		-
		Inkriminalizirati djelo prisilne sterilizacije bez prethodnog i informiranog pristanka
KZBDBiH		-
		Isti komentar kao u KZFBiH

Izvor: Obrada autora

4.9. Seksualno uznemiravanje – čl. 40.

U BiH je seksualno uznemiravanje inkriminalizirano Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH (čl. 5. st. 2) i Zakonom o zabrani diskriminacije (čl. 4. st. 2) na način da sadrži sve elemente koji su sadržani u članu 40. Ipak, budući da se radi o zakonu BiH, a prema članu 7. Zakona o Sudu BiH,²⁴ Sud BiH je nadležan da sudi u ovim djelima. Pored toga, član 4. sadrži i krivično djelo uznemiravanja po osnovu spola kao poseban oblik uznemiravanja koji nije obuhvaćen članom 40. Istanbulske konvencije.

KZRS inkriminalizira seksualno uznemiravanje inspirisan članom 40, dok ostalim krivičnim zakonima u BiH to nije učinjeno.

Krivično djelo Polno uznemiravanje (čl. 170) sastoji se u polnom uznemiravanju drugog lica koje se prema njemu nalazi u odnosu podređenosti ili zavisnosti, ili koje je posebno ranjivo zbog uzrasta, bolesti, invaliditeta, zavisnosti, trudnoće, teške tjelesne ili duševne smetnje. Za ovo krivično djelo propisana je kazna zatvora do dvije godine (st. 1).

U dispoziciji krivičnog djela definisano je da je polno uznemiravanje svako verbalno, neverbalno ili fizičko neželjeno ponašanje polne prirode koje ima za cilj povredu dostojanstva lica u sferi polnog života, a koje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje (st. 2). Gonjenje za ovo krivično djelo preduzima se po prijedlogu (st. 3).

Međutim, primjena ovog djela odnosi se samo na lice koje se u odnosu na počinioca nalazi u „odnosu podređenosti ili zavisnosti, ili koje je posebno ranjivo zbog uzrasta, bolesti, invaliditeta, zavisnosti, trudnoće, teške tjelesne ili duševne smetnje“. Odnos podređenosti nije sastavni dio člana 40, te se može zaključiti da je ovaj KZRS djelomično usklađen sa članom 40. Ovakvo rješenje donosi dodatnu konfuziju u pravni sistem BiH, posebno u pogledu nadležnosti Suda BiH za krivično djelo iz Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH. U trenutnoj situaciji na osobe koje se nalaze na području RS primjenjuju se dva krivičnopravna rješenja prema kojim bi u slučaju podređenosti između počinioca i žrtve postojao sukob nadležnosti između sudova u RS i Suda BiH dok bi bez odnosa podređenosti za djela seksualnog uznemiravanja bio nadležan samo Sud BiH. Slično je i u slučaju uznemiravanja po osnovu pola koje je inkriminalizirano samo Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH. Često su radnje seksualnog i uznemiravanja na osnovu pola isprepletene u okvir jedne radnje, što može dovesti do dodatnog sukoba nadležnosti u odnosu na isti incident.

²⁴ Zakon o Sudu Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, br. 49/2009 – prečišćen tekst, 74/2009 – ispravka, i 97/2009

Dodatnu konfuziju stvaraju rješenja iz Zakona o radu²⁵ (čl. 24. st. 3) koja također uređuju pitanje seksualnog uznemiravanja koristeći identičnu definiciju iz člana 40, kao i Zakona o zaštiti od uznemiravanja na radu²⁶ (čl. 7. st. 3), koja, iako ne koriste termin «seksualno uznemiravanje», definišu ovo ponašanje u skladu sa odredbama Istanbuske konvencije.²⁷ To je posebno slučaj sa djelom iz Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH gdje ne postoji kvalifikatorni element koji način izvršenja koji je identično definisan u zakonima u radu.

Tabela 9: Ocjena usklađenosti odredbi u vezi sa seksualnim uznemiravanjem

Zakon	Stepen usklađenosti	Preporuke
KZBiH		Odrediti se u pogledu sukoba nadležnosti sa postojećim i budućim djelima u KZRS, KZFBiH i KZBDBiH, te u odnosu na oblike seksualnog uznemiravanja u drugim zakonima
KZRS		Utvrđiti osnovno djelo seksualnog uznemiravanja te odrediti seksualno uznemiravanje u slučaju podređenosti ili zavisnosti kao kvalifikovani oblik. Razmotriti uvođenje krivičnog djela uznemiravanja na osnovu pola koje je predviđeno Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH
KZFBiH		Inkriminalisati seksualno uznemiravanje u skladu sa definicijom iz člana 40. Razmotriti uvođenje krivičnog djela uznemiravanja na osnovu pola koje je predviđeno Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH
KZBDBiH		Isti komentar kao za KZFBiH

Izvor: obrada autora

4.10. Neprihvatljiva opravdanja za krivična djela, uključujući i djela počinjena u ime takozvane časti – čl. 42

Iako krivični zakoni ne sadrže slične odredbe u odnosu na ova djela, oni prepoznaju posebne oblike izvršenja krivičnih djela ili posebna djela sa nižim zaprijećenim kaznama u zavisnosti od okolnosti slučaja koje uključuju djela učinjena na mah, djela koja su počinjena kada je lice dovedeno bez svoje krivice u jaku razdraženost napadom, kao posljedica teškog zlostavljanja vrijeđanjem od strane povrijeđenog. Potencijalno bi se takve odredbe mogle koristiti i u slučaju krivičnih djela koja su obuhvaćena Konvencijom.

25 Zakon o radu, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 1/2016, 66/2018, 91/2021 – odluka US, i 119/2021.

26 Zakon o zaštiti od uznemiravanja na radu, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 90/21.

27 Šikman, M. (2021). *Analiza usklađenosti zakona i politika Republike Srpske sa međunarodnim standardima u vezi sa seksualnim uznemiravanjem*. Banja Luka: Fondacija Udružene žene.

Tabela 10: Ocjena usklađenosti odredbi u vezi sa neprihvatanjem opravdanja za krivična djela, uključujući i djela počinjena u ime takozvane časti

Zakon	Stepen usklađenosti	Preporuke
KZBiH	■	Utvrđiti zabranu korištenja kulture, običaja, religije, tradicije, odnosno tzv. časti kao način za opravdanje djela koja su obuhvaćena Konvencijom
KZRS	■	Isti komentar
KZFBiH	■	Isti komentar
KZBDBiH	■	Isti komentar

Izvor: Obrada autora

4.11. Otežavajuće okolnosti – čl. 46

KZRS, KZFBiH i KZBDBiH sadrže dosta sličan pristup u uređivanju pravila za određivanje kazni (otežavajućih i olakšavajućih okolnosti). Oni u pravilu obuhvataju sljedeće okolnosti: stepen krivične odgovornosti, pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život učinioca, njegove lične prilike i njegovo držanje poslije učinjenog krivičnog djela, kao i druge okolnosti koje su od značaja za odmjeravanje kazne. Ova pravila samo djelomično odgovaraju sadržaju člana 46, i to ponajviše u odnosu na tačke h. i. ovog člana. Primjene eventualnih drugih okolnosti koje su predviđene Konvencijom nisu obuhvaćene postojećim krivičnim zakonima.

U KZRS opšta pravila o odmjeravanju kazne (čl. 52) propisuju da će sud učiniocu krivičnog djela odmjeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to krivično djelo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a naročito: stepen krivične odgovornosti, pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život učinioca, njegove lične prilike i njegovo držanje poslije učinjenog krivičnog djela, kao i druge okolnosti koje su od značaja za odmjeravanje kazne (st. 1). Okolnost koja je obilježje krivičnog djela ne može se uzeti u obzir i kao otežavajuća odnosno olakšavajuća okolnost, izuzev ako prelazi mjeru koja je potrebna za postojanje krivičnog djela ili određenog oblika krivičnog djela, ili ako postoje dvije ili više ovakvih okolnosti, a samo jedna je dovoljna za postojanje težeg odnosno lakšeg oblika krivičnog djela (st. 2).

Ako je krivično djelo učinjeno iz mržnje, sud će to uzeti kao otežavajuću okolnost, osim ako mržnja nije kvalifikatorna okolnost tog krivičnog djela (st. 3). Kad sud odmjerava kaznu učiniocu za krivično djelo učinjeno u povratu, posebno će uzeti u obzir da li je ranije djelo iste vrste kao i novo djelo, da li su oba djela učinjena iz istih pobuda i koliko je vremena proteklo od ranije osude, odnosno od izdržane ili oproštene kazne (st. 4). Pri odmjeravanju novčane kazne sud će posebno uzeti u obzir imovinsko stanje učinioca (st. 5).

Izuzev krivičnog djela Genitalno sakaćenje žena (čl. 133), u čijem biću je izričito navedena otežavajuća okolnost ako je učinjeno iz mržnje (st. 3), kao i mogućnost blažeg kažnjavanja ako je učinjeno pod naročito olakšavajućim okolnostima (st. 5), za ostala krivična djela koja su predmet analize primjenjuju se odredbe navedene u opštem dijelu KZRS.

Odredbe koje su propisane opšta privila odmjeravanja kazne u KZFBiH (čl. 49) nešto su ekstenzivnije postavljene nego u KZRS, tako što posebno nije regulisano da se okolnost koja je obilježje krivičnog djela ne može uzeti u obzir i kao otežavajuća odnosno olakšavajuća okolnost, izuzev ako prelazi mjeru koja je potrebna za postojanje krivičnog djela ili određenog oblika krivičnog djela, ili ako postoje dvije ili više ovakvih okolnosti, a samo jedna je dovoljna za postojanje težeg odnosno lakšeg oblika krivičnog djela, kao i da ako je krivično djelo učinjeno iz mržnje sud će to uzeti kao otežavajuću okolnost, osim ako mržnja nije kvalifikatorna okolnost tog krivičnog djela. Odredbe u KZBDBiH koje se odnose na pomaganje (čl. 33) identične su odredbama u KZRS, pa ih nećemo posebno obrazlagati s obzirom na to da važe ista pojašnjenja.

Drugi pristup u pogledu utvrđivanja otežavajućih okolnosti za djela koja su obuhvaćena Konvencijom je određivanje kvalifikovanih oblika tih djela. Takvi primjeri su analizirani iznad, kao što je krivično djelo silovanja u odnosu na koje svi krivični zakoni predviđaju otežavajuće okolnosti kada je počinjeno nad djetetom, počinjeno od više osoba, ili počinjeno na okrutan način. Slično je i u slučaju krivičnog djela nasilja u porodici gdje su kao otežavajuće okolnosti predviđeni upotreba oružja, smrt žrtve, teške ozljede žrtve ili nasilje nad djetetom. Međutim, druge otežavajuće okolnosti nisu predviđene u ovim djelima, te očigledno postoji značajan stepen nedosljednosti kada je riječ o određivanju kvalifikovanih oblika djela koja su predviđena Konvencijom.

Tabela 11: Ocjena usklađenosti odredbi u vezi sa otežavajućim okolnostima

Zakon	Stepen usklađenosti	Preporuke
KZBiH	■	Utvrđiti listu otežavajućih okolnosti u odnosu na sva djela koja su zabranjena Konvencijom
KZRS	■	Isti komentar
KZFBiH	■	Isti komentar
KZBDBiH	■	Isti komentar

Izvor: Obrada autora

5.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, poznatija kao Istanbulska konvencija, ima svoju primjenu u Bosni i Hercegovini po osnovu njene ratifikacije i usklađivanja sa domaćim zakonodavstvom. U tom smislu prvo i osnovno pitanje koje se postavlja, a koje ujedno determiniše pitanje njene primjene, jeste u kolikom stepenu i obimu su njene odredbe usklađene sa de lege lata odredbama u krivičnim zakonima u Bosni i Hercegovini.

Upravo je navedeno bilo i predmetom analize koja je izvršena, a iz koje se mogu izvesti sljedeći **zaključci**:

1. Odredbe Istanbulske konvencije koje se odnose na krivično materijalno zakonodavstvo sadržane su u krivičnim zakonima u BiH, i to u KZRS, KZFBiH, KZBDBiH i KZBiH. Nivo usklađenosti je različit i zavisi od konkretnih zakonskih rješenja, što utiče na primjenu po osnovu principa teritorijalne nadležnosti.
2. U opštem dijelu navedenih krivičnih zakona u BiH sadržane su odredbe koje se tiču važenja krivičnog zakonodavstva te pokušaja krivičnog djela, pomaganja i podstrekavanje. Ove odredbe su opšteg karaktera i važe za sva krivična djela propisana u posebnom dijelu zakona. To znači da krivična djela sa elementima nasilja nad ženama ili drugih oblika rodno zasnovanog nasilja nisu posebno tretirana (osim u posebno navedenim slučajevima). Takav pristup je u skladu sa pravnom koncepcijom krivičnih zakona u BiH i može se smatrati adekvatnim kada je i o predmetnim krivičnim djelima riječ. Konkretnije, standardi Istanbulske konvencije koji se odnose na važenje krivičnog zakonodavstva, pokušaj, podstrekivanje i pomaganje su ispunjeni i u domaćim krivičnim zakonima.
3. Kada je riječ o odredbama sadržanim u posebnom dijelu krivičnih zakona u BiH, možemo konstatovati da nasilje nad ženama i drugi oblici rodno zasnovanog nasilja nisu u svim krivičnim zakonima u BiH na adekvatan način obuhvaćeni, što uzrokuje veliki stepen neusklađenosti sa odredbama Istanbulske konvencije, kako slijedi:

- i. KZRS je inkriminisao posebna krivična djela nasilja nad ženama i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja koja su predviđena Istanbulskom konvencijom, i to: Genitalno sakaćenje žena (čl. 133), Prinudna sterilizacija (čl. 134), Proganjanje (čl. 144), Polna ucjena (čl. 166), Polno uznemiravanje (čl. 170) Prinudno zaključenje braka (čl. 183). Za druga krivična djela, kao što su Protivpravni prekid trudnoće (čl. 130), Ugrožavanje sigurnosti (čl. 150), Silovanje (čl. 165), Bludne radnje (čl. 171) i Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici (čl. 190) izvršeno je usklađivanje sa odredbama Istanbulske konvencije. U tom smislu u KZRS postignut je veliki stepen usklađenosti sa odredbama Istanbulske konvencije.
 - ii. KZFBiH ne sadrži posebna krivična djela inkrimisana Istanbulskom konvencijom kao što su genitalno sakaćenje žena, prinudna sterilizacija, proganjanje (sistemizovano kao poseban oblik krivičnog djela ugrožavanja sigurnosti čl. 183), polna ucjena, polno uznemiravanje i prinudno zaključenje braka. Što se tiče odredbi o ostalim krivičnim djelima kao što su Protivpravni prekid trudnoće (čl. 171), Ugrožavanje sigurnosti (čl. 183), Silovanje (čl. 203), Prinuda na spolni odnošaj (čl. 206), Bludne radnje (čl. 208) i Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici (čl. 222), prisutne su razlike u pojedinim odredbama, koje izuzev kod krivičnog djela Nasilje u porodici nisu od bitnijeg značaja. Riječ je o odredbi kojom se definiše član porodične zajednice, a koja je direktno povezana s odredbama Istanbulske konvencije i koja nije u potpunosti usklađena.
 - iii. Kada je riječ o KZBDBiH u odnosu na posmatrane odredbe sličan je KZFBiH, kako o pitanju novih krivičnih djela nasilja nad ženama i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja koja nisu posebno inkriminisana tako i kod već postojećih inkriminacija. U tom smislu sva zapažanja za KZFBiH mogu se primijeniti i na KZBDBiH.
 - iv. KZBiH ne sadrži posebna krivična djela nasilja nad ženama ili drugih oblika rodno zasnovanog nasilja koja su tretirana Istanbulskom konvencijom. Iako je ovaj koncept u skladu sa principom paralelne i podijeljene nadležnosti koji je prihvaćen u BiH, a kako postoje propisana pojedina krivična djela u drugim zakonima, moglo bi se razmotriti pitanje kodifikacije ovih odredbi u KZBiH. Prije svega mislimo na odredbe kojima se inkriminiše seksualno uznemiravanje i drugi oblici rodne diskriminacije.
4. U odnosu na pojedine inkriminacije očigledno je da nisu u potpunosti usklađene u svim posmatranim zakonima. To se prije svega odnosi na inkriminaciju psihičkog nasilja kao radnje izvršenja, zatim nenavođenje „nedostatka dobrovoljnog pristanka kao ishoda slobode volje” kod krivičnog djela silovanja, neusklađenosti kod radnje izvršenja krivičnog djela genitalno sakaćenje žena u KZRS, kao i pitanje prethodnog pristanka kod prinudne sterilizacije u KZRS, odnosno neusklađenosti kod krivičnog djela seksualnog uznemiravanja u KZRS.
 5. Pored neusklađenosti navedenih inkriminacija, evidentna je neusklađenost i u pogledu vrste i visine krivičnih sankcija propisanih u krivičnih zakonima u BiH. Tako su za istovrsna krivična djela u pojedinim krivičnim zakonima u BiH propisane različite kazne, odnosno prije svega određeni su različiti minimumi. Tako su kazne propisane u KZFBiH i KZBDBiH, blaže u odnosu na propisane kazne u KZRS. Navedena neusklađenost može negativno uticati na pravnu sigurnost i zaštitu žrtava nasilja nad ženama ili drugih oblika rodno zasnovanog nasilja.

6. Pored toga, ovakvo pravno stanje sadržano u krivičnim zakonima u BiH, prije svega u KZFBiH i KZBDBiH, može negativno uticati i na primjenu u praksi, odnosno nemogućnosti primjene pojedinih odredbi kada nisu ni inkriminisane. Postavlja se pitanje da li se adekvatna zaštita može postići drugim inkriminacijama koje su sadržane u obilježjima bića pojedinih krivičnih djela. Ovo posebno dolazi do izražaja kod ostvarivanja svrhe kažnjavanja, koja se ogleda u generalnoj i specijalnoj prevenciji nasilja nad ženama ili drugih oblika rodno zasnovanog nasilja.
7. Istovremeno, analiza usklađenosti odredbi materijalnog zakonodavstva i njihova primjena u praksi otvorila je mnogobrojna pitanja i dileme koje se tiču kako drugih grana prava, tako i procesnog dijela krivičnog prava. Upravo je Istanbulska konvencija u Poglavlju VI "Istraga, sudski postupak, proceduralno pravo i zaštitne mjere" propisala da se istrage i krivični postupak u predmetima nasilja nad ženama odvija bez neopravdanog odlaganja (čl. 49 st. 1), što često nije slučaj u sudskoj praksi kod nas. Kao primjer možemo navesti postupanje u slučajevima krivičnog djela silovanja, kada se za potrebe vještačenja tjelesnih povreda žrtve zahtijeva pismena naredba tužioca (čl. 110 st. 1 ZKP FBiH, čl. 160 st. 1 ZKP RS), što ne samo da usporava postupak, već negativno utiče na obezbjeđivanja dokaza, dovodeći u opasnost da dokazi koji su prikupljeni na taj način budu odbačeni kao nezakoniti, iako zakon o krivičnom postupku propisuje mogućnost određivanja potrebnih vještačenja od strane ovlašćenih službenih lica, nakon obavještanja tužioca (čl. 236 ZKP FBiH, čl. 229 ZKP RS).

Uzimajući u obzir iznijete zaključke, možemo koncipirati i odgovarajuće **preporuke**, od kojih se neke mogu smatrati i prijedlozima *de lege ferenda*, i to:

1. Neophodno je izvršiti potpuno usklađivanje sa odredbama o materijalnom zakonodavstvu Istanbulske konvencije u KZFBiH i KZBDBiH na način da se inkriminišu posebna krivična djela propisana ovom konvencijom. To su sljedeća krivična djela: genitalno sakaćenje žena, prinudna sterilizacija, proganjanje (kao posebno krivično djelo), polna ucjena, polno uznemiravanje i prinudno zaključenje braka.
2. Dosljedno odrediti da sva krivična djela koja su predviđena Konvencijom sadrže psihičko nasilje kao oblik izvršenja u KZRS, KZFBiH i KZBDBiH.
3. Inkriminisati silovanje u skladu sa odredbom člana 36. Istanbulske konvencije koji uključuje sve radnje izvršenja i koji je baziran na standardu „nedostatka dobrovoljnog pristanka kao ishod slobodne volje“ za sve oblike seksualnog nasilja u KZRS, KZFBiH i KZBDBiH.
4. Harmonizirati pristup određivanju sankcija za sve oblike seksualnog nasilja u KZRS, KZFBiH i KZBDBiH.
5. Precizirati u KZRS u radnji izvršenja krivičnog djela Genitalno sakaćenje žena (čl. 133) i „podsticanje, prisiljavanje ili navođenje djevojčice i žene da se podvrgne genitalnom sakaćenju“. *De lege late* rješenje u st. 2 koristi termin 'navodi'.
6. Urediti pitanje prethodnog i informiranog pristanka u KZRS o pitanju prinudnog abortusa i sterilizacije.
7. Utvrditi osnovno djelo seksualnog uznemiravanja u KZRS te odrediti seksualno uznemiravanje u slučaju podređenosti ili zavisnosti kao kvalifikovani oblik. Razmotriti uvođenje krivičnog djela uznemiravanja na osnovu pola koje je predviđeno Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH u KZRS.
8. Utvrditi zabranu korištenja kulture, običaja, religije, tradicije, odnosno tzv. časti kao način za opravdanje djela koja su obuhvaćena Konvencijom u KZBiH, KZRS, KZFBiH i KZBDBiH.

9. Utvrditi listu otežavajućih okolnosti u skladu u odnosu na sva djela koja su zabranjena Konvencijom u KZBiH, KZRS, KZFBiH i KZBDBiH.
10. Neophodno je izvršiti usklađivanje i drugih odredbi propisanih u krivičnim zakonima u BiH, i to:
 - a. Odrediti se u pogledu sukoba nadležnosti sa postojećim i budućim djelima u KZRS, KZFBiH i KZBDBiH te u odnosu na oblike seksualnog uznemiravanja u drugim zakonima.
 - b. U KZFBiH i KZBDBiH uskladiti odredbu kojom se definiše član porodice ili porodične zajednice.
11. Neophodno je izvršiti usklađivanje vrste i visine propisanih krivičnih sankcija za krivična djela nasilja nad ženama i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja.
12. Analogno izvršenoj analizi usklađenosti odredbi koje se odnose na materijalno krivično pravo, a koje su sadržane u Poglavlju V Konvencije, bilo bi korisno izvršiti analizu usklađenosti odredbi koje se odnose na krivično procesno pravo, a koje su sadržane u Poglavlju VI Konvencije. Na taj način bi u potpunosti bilo moguće ocijeniti usklađenost krivičnih odredbi i utvrditi odgovarajuće prijedloge *de lege ferenda*.

6.

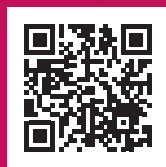
LITERATURA

- R**
1. Babić, M. (2016). Materijalno krivično zakonodavstvo u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini (pitanje nadležnosti i primjena), *Crimen* 7(3), 291-310.
 2. Babić, M., Filipović, Lj., Marković, I., Rajić, Z. (2005). *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Vijeća Evrope i Evropska komisija.
 3. Council of Europe. (2011). *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. Dostupno na: <https://rm.coe.int/ic-and-explanatory-report/16808d24c6>, pristupljeno 16. 7. 2022.
 4. Evropska komisija (2019). Zajednička izjava povodom Međunarodnog dana borbe protiv genitalnog sakaćenja žena. Bruxelles: Evropska komisija. Dostupno na: europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-19-810_hr.pdf, pristupljeno 12. 6. 2019.
 5. Moller A., Sondergaard H. P. i Helstrom L. (2017). Tonic immobility during sexual assault – a common reaction predicting post-traumatic stress disorder and severe depression. *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica*, 96, 932-938.
 6. Stojanović, Z. (2020). *Krivično pravo – opšti deo*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
 7. Stojanović, Z. (2018). *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd: Službeni glasnik.
 8. Ševo, O. (2019). Usklađenost Krivičnog zakonika Republike Srpske sa poglavljem V Istanbulske konvencije. Dostupno na: <http://hcabl.org/wp-content/uploads/2019/04/Olivera-S%C3%84Cevo-Uskladjenost-KZRS-sa-IK.pdf>, pristupljeno 16. 6. 2022.
 9. Šikman, M. (2021). *Analiza usklađenosti zakona i politika Republike Srpske sa međunarodnim standardima u vezi sa seksualnim uznemiravanjem*. Banja Luka: Fondacija Udružene žene.

Pravni propisi

1. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (CETS No. 210), dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=210>, pristupljeno 16. 6. 2022.
2. Odluka o davanju saglasnosti za ratifikaciju Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. (ETS 210), Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori, broj 15/13.
3. Krivični zakonik Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 64/2017, 104/2018 – odluka US, 15/2021 i 89/2021.
4. Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 3/2003, 32/2003 – ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021.
5. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine FBiH, br. 36/2003, 21/2004 – ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017.
6. Krivični zakon Brčko distrikta BiH, Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. 19/2020 – prečišćen tekst.
7. Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini – prečišćen tekst, Službeni glasnik BiH, br. 32/2010.
8. Zakon o zabrani diskriminacije, Službeni glasnik BiH, broj 59/2009, 66/2016.
9. Zakon o uslovima i postupku za prekid trudnoće, Sl. glasniku Republike Srpske, br. 34/2008.
10. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 102/2012, 108/2013, 82/2015 i 84/2019.
11. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, Službene novine Federacije BiH, br. 20/2013, 75/2021.
12. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Brčko distrikta BiH, Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. 7/2018.
13. Zakon o policiji i unutrašnjim poslovima, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 57/2016, 110/2016, 58/2019, 82/2019 i 18/2022 – odluka US.
14. Zakon o Sudu Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, br. 49/2009 – prečišćen tekst, 74/2009 – ispravka, i 97/2009.
15. Zakon o radu, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 1/2016, 66/2018, 91/2021 – odluka US, i 119/2021.
16. Zakon o zaštiti od uznemiravanja na radu, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 90/2021.

LIZA USKLAĐENOSTI KRIVIČNIH DJ
SILJA NAD ŽENAMA I DRUGIH OBLI
NO ZASNOVANOG NASILJA U KRIVIČ
ZAKONIMA U BOSNI I HERCEGOVINI
SA ISTANBULSKOM KONVENCIJOM
LIZA USKLAĐENOSTI KRIVIČNIH DJ
SILJA NAD ŽENAMA I DRUGIH OBLI
NO ZASNOVANOG NASILJA U KRIVIČ
ZAKONIMA U BOSNI I HERCEGOVINI
SA ISTANBULSKOM KONVENCIJOM

www.atlantskainicijativa.org